

‘નિયમસાર’ ગાથા-૮૨.

ટીકા :- ‘અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે નિશ્ચય-ચારિત્ર થાય છે...’ શું કહે છે? ભેદજ્ઞાન દ્વારા ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય વસ્તુ રાગ-વિકલ્પથી ભિન્ન. કેમ કે નવ તત્ત્વમાં પુણ્ય-પાપ તત્ત્વ એ આત્માથી ભિન્ન છે. એ ભેદજ્ઞાન દ્વારા. વ્યવહાર, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિ ભાવ એ રાગ છે. રાગથી ભગવાનઆત્માને ભેદજ્ઞાન દ્વારા-જુદાપણા દ્વારા... આહાહા..!

‘અહીં, ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે...’ ક્રમે કેમ લીધું છે? કે પહેલા તો આત્માનું સમ્યગ્દર્શન થાય છે. રાગ અને પુણ્ય-પાપનો વિકલ્પ જે છે, એનાથી ભિન્ન વસ્તુ સ્વભાવ શુદ્ધ પરિપૂર્ણ એવો જે આત્મા, (એનો) રાગથી ભિન્ન થઈને અનુભવ થાય છે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન થાય છે. માણસને આકરી વાત પડે.

અહીં તો કહે છે કે દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિનો ભાવ છે, એ વિકારની પ્રવૃત્તિરૂપ ભાવ છે. એ પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્તિ અને શુદ્ધ સ્વભાવમાં પ્રવૃત્તિ. આહાહા..! ઝીણી વાત છે, ભગવાન! માર્ગ એવો ઝીણો છે. જન્મ-મરણના અંત લાવવાની વાત છે. વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, એની આજ્ઞામાં તો આ છે. પ્રભુ! તું શુદ્ધ ચૈતન્યઘન છો ને. એ વ્યવહારરત્નત્રયનો વિકલ્પ રાગ છે, એ તો આસ્રવ છે, બંધનું કારણ છે. એનાથી ભેદજ્ઞાન કરવું અર્થાત્ એ તરફનું લક્ષ્ય ધરવું અને શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવથી ભરેલો પ્રભુ, એ તરફ ઝુકવાથી

રાગથી ભિન્ન થઈને પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન થાય છે. આહાહા..! ઝીણી વાત છે, ભાઈ!

અનંતકાળ થયા પરિભ્રમણ કરતાં. પોતાનું નિજ સ્વરૂપ એ રાગના વિકલ્પથી ભિન્ન શરૂઆતમાં કરવું જોઈએ એ કર્યું નથી. આહાહા..! પહેલા એ કરવાનું છે. આહાહા..! આ દેહ તો માટી, જડ, ધૂળ છે. કર્મ એ માટી, અજીવ ધૂળ છે. એ તો પોતાની પર્યાયમાં નથી. એ તો શરીર ને કર્મ છે નહિ. પર્યાય એટલે અવસ્થા અને દ્રવ્ય-ગુણ એટલે ત્રિકાળી ધ્રુવ. પર્યાયમાં શરીર અને કર્મ નથી. પર્યાયમાં રાગ, દ્વેષ, મિથ્યા ભ્રમ અને ભ્રાંતિ, એ પર્યાયમાં છે. એનાથી ભેદ કરવો. એનો અર્થ કે પર્યાયદષ્ટિ છોડી દ્રવ્યદષ્ટિ શુદ્ધ ચૈતન્ય પૂર્ણ સ્વરૂપનો અનુભવ કરવો, એ પ્રથમમાં પ્રથમ ભેદજ્ઞાનનો ક્રમ છે. આહાહા..! આવું સ્વરૂપ છે. બીજાને આકરું લાગે. બીજો માર્ગ છે કે આ વળી આવું ક્યાંથી કાઢ્યું? એમ કહે બિચારા, કહે. શું થાય? ભાઈ! માર્ગ તો અનાદિનો આ છે.

તીર્થકરો, કેવળીઓ, અનંત પરમાત્માનું આ ફરમાન છે. એ કહેશે, મેં મારી ભાવના માટે આ બનાવ્યું છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ છેલ્લી ગાથામાં કહે છે. મેં મારી ભાવના માટે બનાવ્યું છે. તમારે એમાંથી સમજવાનું હોય તો સમજી લો. આહાહા..! મારી ભાવના તો રાગથી ભિન્ન એવો મારો આત્મા છે, એવો મારો અનુભવ છે અને આગળ ક્રમે ક્રમે જે રાગની અસ્થિરતા છે, એને પણ છોડીને સ્વરૂપની દષ્ટિમાં જ્ઞાયક ચિદાનંદ આવ્યો, તેમાં રાગથી ભિન્ન થઈને જ્ઞાયકભાવમાં સ્થિર થવું, રમણતા કરવી એ ચારિત્ર છે. આહાહા..! આકરું કામ છે. નગ્નપણું કે પંચમહાવ્રતના પરિણામ એ કોઈ ચારિત્ર નથી. નગ્ન તો જડ-માટી-ધૂળ છે. એ આત્મામાં નથી.

આત્મામાં પર્યાયમાં વિકાર છે. તો કહે છે, કે એ વિકારથી ભેદ કરવો. આહાહા..! પર્યાય અવસ્થામાં પુણ્ય-પાપના ભાવ છે, એને પોતાના માની અનાદિથી મિથ્યાત્વ ભ્રમમાં રખડે છે, તો એકવાર પ્રભુ! એનાથી ભેદજ્ઞાન કર. આહાહા..! જેમ કાંકરાથી ઘઉં ભિન્ન છે. કંકરી. ઘઉં ઘઉં કાંકરાથી ભિન્ન છે. એમ અંદર પુણ્ય અને પાપના ભાવ મલિનરૂપી કાંકરીથી પ્રભુ તો ભિન્ન છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ ‘ક્રમ’ શબ્દ લીધો. છે?

‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા ક્રમે..’ ક્રમે અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન પહેલા એકદમ ચારિત્ર નથી હોતું. આહાહા..! સમ્યક્ નામ સત્યદર્શન, પૂર્ણ આનંદદળ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનો પિંડ આત્મા, અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો અનંત સ્વભાવ, બેહદ જેનો જ્ઞાન, આનંદ સ્વભાવ, એવી ચીજ જે અનંત ગુણનું ધામ. ભગવાન અનંત ગુણનું ગોદામ છે. તમારા ગોદામમાં તો કરોડ-અબજની ચીજ રહે. આ ગોદામમાં તો અનંત ગુણ રહે છે. આહાહા..! કેટલા અનંત? કે જે અનંતનો અંત નથી. આહાહા..! અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... એને અનંત ગુણા ગુણે તો પણ પાર ન આવે એટલા અનંત ગુણ અંદર છે. ધ્રુવ. એ અનંત ગુણનો પિંડ, પ્રભુ! પ્રથમમાં પ્રથમ ક્રમમાં ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયા પહેલા એ રાગથી ભિન્ન થઈને, ચૈતન્યની

દષ્ટિ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું એ પ્રથમ માર્ગ છે. ‘માણેકલાલભાઈ’! આવું સ્વરૂપ છે, ભાઈ! શું થાય? લોકોએ તો સાંભળ્યું ન હોય. આ કરો... આ કરો... આ કરો... વ્રત કરો, તપ કરો, અપવાસ કરો, આ કરો. એ તો અનંતવાર કર્યું છે, ભાઈ! એ તો રાગની ક્રિયા છે. ધર્મને નામે ધમાધમ ચાલી. રાગની ક્રિયામાં ધર્મ માન્યો છે.

જે તત્ત્વ જ્ઞાયકતત્ત્વથી ભિન્ન રાગ પુણ્યતત્ત્વ છે. નવ તત્ત્વ છે ને? જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ. એ પુણ્યના પરિણામ દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ તો પુણ્ય તત્ત્વ છે અને હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, ભોગ, વાસના એ પાપ તત્ત્વ છે. બેય આસ્રવ તત્ત્વ છે, બેય બંધ છે. આહાહા...! એ પુણ્ય-પાપના આસ્રવ અને બંધતત્ત્વથી ભગવાન અંદર અબંધસ્વરૂપ ચિદાનંદ છે (એ ભિન્ન તત્ત્વ છે). શબ્દોએ પાર ન પડે, પ્રભુ! વસ્તુ એવી છે. આહાહા...!

પોતાની સત્તા પૂર્ણ છે, એનું અવલંબન લઈને નિર્વિકલ્પ સમ્યગ્દર્શન પ્રથમ ક્રમમાં પ્રગટ કરવું એ ક્રમ છે. અને એ ક્રમ પછી ‘નિશ્ચય-ચારિત્ર થાય છે...’ પછી રાગની અસ્થિરતા રહે છે. આત્માને રાગથી ભિન્ન કર્યો છતાં રાગ અસ્થિરતા રહે છે. તો એ રાગની અસ્થિરતાથી પણ ભિન્ન થઈને જ્ઞાયક ચૈતન્યમૂર્તિ જે દષ્ટિમાં આવ્યો છે, એ જ્ઞાયકભાવ જે દષ્ટિમાં આવ્યો છે, એમાં લિન થવું, રાગથી ભિન્ન થઈને લિન થવું એ ચારિત્ર છે. હવે આવી વ્યાખ્યા આકરી પડે. વાણિયાને ધંધા આડે નવરાશ ન મળે અને આવી વાતું. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

પહેલી લીટી. લીટીને શું કહે છે? પંક્તિ. પહેલી લીટીમાં આટલું ભર્યું છે. પછી કહે છે, કે ‘પૂર્વોક્ત પંચરત્નોથી શોભિત...’ પાંચ ગાથા કહીને? પાંચ રતન ગાથા. ગાથાને રત્ન કહી છે. એ આત્મા-રત્નને બતાવનારી છે માટે પંચરત્ન કહી. ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, પૂર્ણ અતીન્દ્રિય જ્ઞાન, આનંદ અને પ્રભુતાના સ્વભાવથી અતીન્દ્રિય પ્રભુતા-ઈશ્વરતાના સ્વભાવથી ભર્યો પ્રભુ છે. એ પંચરત્નને રત્નો કહ્યા હતા. એ ‘પંચરત્નોથી શોભિત...’ પંચરત્નથી શોભિત. આહાહા...!

‘અર્થપરિજ્ઞાન (–પદાર્થોના જ્ઞાન) વડે...’ પદાર્થ એટલે ભગવાનઆત્મા અને પુણ્ય-પાપ પણ પદાર્થ છે. નવ પદાર્થ છે. નવ પદાર્થમાં પોતાના આત્માનું પદાર્થજ્ઞાન કરીને, પુણ્ય-પાપ પર છે એવું જ્ઞાન કરીને ‘પંચમ ગતિની પ્રાપ્તિના હેતુભૂત...’ આહાહા...! ‘કુંદકુંદાર્યાર્ય’ પોતાની વાત કરે છે. પંચમઆરામાં બે હજાર વર્ષ પહેલા થયા. ભગવાન પાસે ગયા. સીમંધર ભગવાન બિરાજે છે ત્યાં ગયા હતા. ત્યાં આઠ દિવસ રહ્યા હતા. આવીને આ સંદેશો લાવ્યા. આહાહા...! કોઈ માણસ પરદેશમાં જાય તો કહે, સાહેબ! શું લાવ્યા? અમારા માટે શું લાવ્યા? એમ આ પરદેશમાં પરમાત્મા પાસે ગયા હતા. આહાહા...! ભરતક્ષેત્રના મનુષ્ય પૂછે છે, પ્રભુ! તમે શું લાવ્યા? ત્યાં જઈને શું લાવ્યા? તો કહે છે, આ લાવ્યા. આહાહા...! એય...!

‘પંચમ ગતિની પ્રાપ્તિના હેતુભૂત...’ ચાર ગતિ નહિ. નરકગતિ, તિર્યચગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિ એ તો ચાર ગતિ રખડવાના દુઃખ છે. ચાર ગતિ એ તો દુઃખ છે. આહાહા...! ‘પંચમ ગતિની પ્રાપ્તિના હેતુભૂત એવો જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ થતાં,...’ આહાહા...! ભગવાન જ્ઞાન અને આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ! અને પુણ્ય અને પાપ બધા પુદ્ગલસ્વરૂપ, એમ ‘જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ થતાં,...’ આહાહા...! ભેદ અભ્યાસનો અર્થ કે ભેદનો અનુભવ થતાં... આહાહા...! અંદર પરમાત્મસ્વરૂપ આત્મા ‘જિન સો હી આત્મા અન્ય સોહી હૈ કર્મ, યહી વચન સે સમજ લે જિનપ્રવચન કા મર્મ.’ જિન સો હી આત્મા, જિન વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા છે. અરે...! કેમ બેસે? આહાહા...! જિન સો હી આત્મા-જિનસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા છે. પુણ્ય-પાપના રાગથી ભિન્ન. ‘જિન સો હી હૈ આત્મા અન્ય સોહી હૈ કર્મ.’ પુણ્ય અને પાપ આદિ બે ભેદ કર્યા ને? બે ભેદ કર્યા ને?

‘જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ...’ આહાહા...! ‘જિન સો હી હૈ આત્મા, અન્ય સો હી હૈ કર્મ.’ એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધ એ બધા પુદ્ગલના પરિણામ છે. આહાહા...! ‘યહી વચન સે સમજ લે જિનપ્રવચન કા મર્મ.’ ત્રણલોકના નાથ વીતરાગ પરમાત્મા, એની વાણીનો સાર આ છે. આહાહા...! ‘જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ થતાં,...’ ભેદજ્ઞાન કરીને અનુભવ કરવામાં આવતાં. આહાહા...! ‘તેમાં જ જે મુમુક્ષુઓ સર્વદા સંસ્થિત રહે છે,...’ રાગથી ભિન્ન થઈને આત્મામાં સમ્યગ્દર્શન થયું, પછી એ સ્વરૂપમાં સ્થિત રહે છે. આહાહા...! મુમુક્ષુ-મોક્ષના અભિલાષી જીવ, ‘તેમાં જ જે મુમુક્ષુઓ સર્વદા સંસ્થિત રહે છે,...’ સર્વદા. આહાહા...! ચારિત્રની વ્યાખ્યા ચાલે છે ને? આહાહા...!

અતીન્દ્રિય આનંદમાં સર્વદા સંસ્થિત. સર્વદા અને સંસ્થિત. સર્વ કાળે અંદર આનંદમાં વિશેષ રમણ કરે છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદમાં સ્થિત રહે છે. એ પંચમગતિનો હેતુ છે. સિદ્ધનો હેતુ આ છે. આહાહા...! અંદર છે કે નહિ? આહાહા...! ‘જીવનો અને કર્મપુદ્ગલનો ભેદ-અભ્યાસ થતાં, તેમાં જ જે મુમુક્ષુઓ સર્વદા...’ આત્મામાં લીન રહે છે. આહાહા...! વીતરાગ સ્વભાવમાં લીન રહે છે તે ચારિત્ર છે. આહાહા...! ‘મુમુક્ષુઓ સર્વદા સંસ્થિત રહે છે,...’ સર્વદા અને સં-સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિત. આહાહા...! આનંદનો નાથ ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ, એના સ્વાદમાં લીન રહે છે. આહાહા...! પોતાના અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં લીન રહેવું એ ચારિત્ર છે. અરે! આવી વ્યાખ્યા.

‘તેઓ તે (સતત ભેદાભ્યાસ) દ્વારા...’ આવો સતત અભ્યાસ. આહાહા...! નિરંતર રટણ. રાગથી મારી ચીજ ભિન્ન (છે), એવું નિરંતર રટણ અંદરમાં કરતાં કરતાં અંદરમાં સંસ્થિત થઈ જવું. છે? ‘(સતત ભેદાભ્યાસ) દ્વારા મધ્યસ્થ થાય છે...’ મધ્યસ્થ એટલે વીતરાગભાવમાં સ્થિર થાય છે. આહાહા...! આ પંચમઆરાના સંત, પંચમઆરાના શ્રોતાને કહે છે, કે મારી ભાવના તો આ છે. આવો માર્ગ છે. આહાહા...! બધેથી વૃત્તિ ઉઠાવી લે અને જ્યાં ભગવાન

શુદ્ધ ચૈતન્યપ્રભુ છે ત્યાં દષ્ટિ લગાવી દે. જ્ઞાનસ્વરૂપી, આનંદસ્વરૂપી પ્રભુ, એને દષ્ટિમાં પકડી લે અને પકડીને એમાં સ્થિત થા. સતત-નિરંતર સંસ્થિત થઈ જા. આહાહા...! અરે...! પંચમઆરો છે ને, પ્રભુ! આરા-ફારા આત્માને નડતા નથી. આહાહા...!

‘મધ્યસ્થ થાય છે...’ મધ્યસ્થ એટલે વીતરાગભાવ. કોઈ અનુકૂળ-પ્રતિકૂળમાં રાગ-દ્વેષ નથી. મધ્યસ્થ છે. સમ્યગ્દર્શન થયું પછી સ્વરૂપમાં લીનતા કરીને મધ્યસ્થ થયો, વીતરાગ થયો. આહાહા...! ‘કુંદકુંદાર્યાર્ય’ પોતે કહે છે, મેં મારી ભાવના માટે બનાવ્યું છે. આહાહા...! પંચમઆરાના સંત, એની ટીકા કરે છે. ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ. આહાહા...! આ ‘નિયમસાર’ વાંચ્યું પણ નહિ હોય. છે? પડ્યું છે? ઘરમાં પડ્યું તો હશે. છે કે નહિ? હોય તો ખરું ને. આહાહા...! રત્ન ભર્યા છે. ‘નિયમસાર’માં તો અંતરના રત્ન છે. આહાહા...!

પોતાના આનંદમાં સતત સ્થિર થાય છે. આહાહા...! એ ‘મધ્યસ્થ થાય છે અને તે કારણથી તે પરમ સંયમીઓને...’ આહાહા...! આ કારણે પરમસંયમીઓને, અંતર આનંદમાં સ્થિત રહેતાં એ પરમ સંયમીઓને. એ સંયમી છે. આહાહા...! છે? ‘વાસ્તવિક ચારિત્ર થાય છે.’ પહેલા જ્ઞાન તો કરવું પડશે ને કે ચારિત્ર કોને કહેવું. તેને વાસ્તવિક ચારિત્ર સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથની વાણીમાં આવ્યું અને ‘કુંદકુંદાર્યાર્ય’ પોતે (કહે છે), મારી ભાવના માટે મેં તો આ બનાવ્યું છે. આહાહા...! બનાવ્યું છે. થોડું ગુજરાતી આવી જાય છે. આહાહા...! ગાથા બહુ અલૌકિક છે. આ તમારા પૈસા એ બધી ધૂળ છે, અહીં તો કહે છે. આહાહા...! કરોડપતિ, બે કરોડપતિ, દસ કરોડપતિ છે. આ તો આત્મપતિ છે. આહાહા...! સ્વસ્વામી સંબંધ. પૂર્ણાનંદનો નાથ સ્વ-પોતાનો સ્વામી, એ સ્વના સ્વામી થવું એનું નામ દર્શન અને ચારિત્ર છે. આહાહા...! જેમાં રાગ, દયા, દાનનો પણ સ્વામી નથી. પ્રભુ! માર્ગ આકરો છે, ભાઈ! આહાહા...! અનંતકાળ ગુમાવ્યો છે. કાંઈ કાંઈ હળવો માર્ગ અને ધીમેથી આગળ જવાય એમ કરીને કાંઈક ઉંધે રસ્તે ચડી ગયો છે. મૂળ માર્ગમાં ચડ્યો નથી. આહાહા...!

‘શ્રીમદ્’માં આવે છે ને? ‘શ્રીમદ્’માં, નહિ ? ઓલામાં આવ્યું છે. ‘મૂળ માર્ગ સાંભળો જિનનો રે,’ ‘શ્રીમદ્’માં આવે છે. ‘મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે. કરી વૃત્તિ અખંડ સન્મુખ...’ ‘શ્રીમદ્ રાજ્યંદ્ર’ ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા. ૩૩ વર્ષે દેહ છોડી દીધો. ૨૨ વર્ષે આત્મજ્ઞાન થયું હતું. લાખોનો ઝવેરાતનો ધંધો હતો. પણ અંદર નિર્લેપદષ્ટિમાં જેમ નાળિયેરમાં ગોળો છૂટો રહે, નાળિયેરનો ગોળો, એમ સમકિતી રાગથી ભિન્ન રહે છે. આહાહા...! ‘મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે, કરી વૃત્તિ અખંડ સન્મુખ,’ તારી પરિણતિ જે પર્યાય છે તેને દ્રવ્ય સન્મુખ અખંડ કર. આહાહા...! લ્યો, એમ કહે છે, મારી ભક્તિ કરવી એમાં તમારું કલ્યાણ છે એમ કહેતા નથી. તારી વૃત્તિ જે પરિણતિ છે પર્યાયની, એને અંદર અખંડ સન્મુખ કર. આહાહા...! એ જૈનનો મૂળમાર્ગ છે. પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ, જિનેશ્વરદેવનો આ હુકમ અને આજ્ઞા છે. આહાહા...!

આ કહે છે, એવા સંયમીઓ 'પરમ સંયમીઓ...' આહાહા...! અરે...! પંચમઆરાના મુનિ કહે છે કે અમે પરમસંયમી છીએ. આહાહા...! અંદર રમણતા જેને જામી છે. અતીન્દ્રિય આનંદમાં જેમ... આહાહા...! ગન્ના.. ગન્ના, ગન્નાનો રસ હોય છે ને? ગટક-ગટક પીએ છે. અમારે ગુજરાતીમાં શેરડી કહે છે. તમારે શું કહે છે? ગન્ના? એનો રસ ગટક ગટક પીએ છે. એમ કહે છે, ધર્માત્મા સંયમીઓ અતીન્દ્રિય આનંદના ગટક ગટક રસ પીએ છે. આહાહા...!

'દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ'માં આવ્યું છે. 'દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ' છે ને? તમને આપ્યું છે ને? વાંચ્યું છે કે નહિ? વાંચ્યું નહિ હોય. પડ્યું હશે. પડ્યું. ભાઈને આપ્યું હતું ને? 'સોગાની'. બાપાએ વાંચ્યું છે કે નહિ? શેઠને આપ્યું નથી? એમાં છે. પુસ્તક છે ને? 'સોગાની' 'અજમેર'માં ઘણા મોટા લાખોપતિ હતા. પછી તો વૈરાગ્ય થયો અને અહીં આત્મજ્ઞાન પામ્યા હતા. સમિતિમાં. સમિતિના ઓરડામાં આખી રાત ધ્યાનમાં રહ્યા. પછી એમણે આ બનાવ્યું. 'લાલચંદભાઈ' અને 'શશીભાઈ'. મોઢ.. મોઢ 'શશીભાઈ' આવ્યા હતા ને? મોઢ, વૈષ્ણવ હતા. એ બે એ ભેગું કરીને પુસ્તક બનાવ્યું છે. 'દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ' એ પુસ્તકનું નામ છે. એમાં આ લીધું છે. 'સોગાની' 'નિહાલચંદ સોગાની' 'અજમેર'ના. અત્યારે 'કલકત્તા'માં. હમણા આવ્યા હતા. (એ કહે છે), ધર્મી તો... આહાહા...! ચારિત્રવંત જે અંદર છે, એ તો અતીન્દ્રિય આનંદનો જેમ શેરડીનો રસ ગટક ગટક પીએ, તેમ અતીન્દ્રિય આનંદનો રસ પીએ છે. આહાહા...! તેનું નામ સંયમ અને ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! શું કીધું? જુઓ!

'તે કારણથી તે પરમ સંયમીઓને વાસ્તવિક ચારિત્ર થાય છે.' ખરેખર તેને ચારિત્ર થાય છે. આહાહા...! હજી તો ચારિત્ર કોને કહેવું એની ખબર ન મળે. આ ક્રિયા કરવી, નગ્ન થઈ ગયા, પંચમહાવ્રતના પરિણામ પણ બધા સમજવા જેવા છે. અત્યારે તો એને માટે ચોકા કરીને લે છે. મૂળ ગુણના વ્યવહારના ઠેકાણા નહિ. મૂળ ગુણનો છેદ કરે એને એકેય ગુણ સાચો હોય નહિ, એમ 'અષ્ટપાહુડ'માં 'કુંદકુંદાચાર્ય' પોતે કહે છે. શેરડીનો રસ કાઢે, કેરીનો રસ કાઢે, મોસંબીનો રસ, દાળ, ભાત, શાક. આહાહા...! બનાવે. અને બોલે એવું, આહાર શુદ્ધ, મન શુદ્ધ, વચન શુદ્ધ, કાય શુદ્ધ. બધું જૂઠું. બનાવે એની માટે અને કહે આહાર શુદ્ધ છે. ... ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો, પ્રભુ! વીતરાગ માર્ગમાં બહુ ફેરફાર. સંયમીઓ તો પ્રાણ જાય તો પણ એને માટે પાણીનું એક બિંદુ બન્યું હોય તો લે નહિ. પાણીના એક બિંદુમાં અસંખ્ય જીવ. આહાહા...! જળ જળના એક બિંદુમાં અસંખ્ય જીવ. આહાહા...! એમાં નિગોદના જીવ અંદર હોય. આહાહા...! અનંત... પાણી ગાળે તો પણ અંદર વયા જાય. શાસ્ત્ર તો ત્યાં સુધી પ્રભુ કહે છે, કે પાણી ગમે તેટલા ગરણે... ગરણું કહે છે? શું કહે છે? જાડા કપડા. ગમે તેટલા જાડા કપડાથી તું પાણી ગાળે, પણ પ્રભુ તીર્થકરદેવ

એમ કહે છે, કે એટલા એમાં ત્રસ છે કે આંગળીના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રસ ઉત્પન્ન થાય. એ પાણીમાં ત્રસ પણ આવી જાય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? પાણીના એક બિંદુને ગમે તેટલા જાડા ગરણાથી... ગરણું કહે છે? કપડા. પણ એમાં અંગુલના અસંખ્ય ભાગમાં પાણીમાં ત્રસ-કીડા હોય છે. અંગુલનો અસંખ્યમો ભાગ. ઝીણા કીડા. એ પાણીમાં ગાળે તો પણ ત્રસ આવી જાય છે. આહાહા...! એ પાણી જેને માટે બનાવ્યું એને માટે તો ત્રસની હિંસા, પાણીની હિંસા (થાય છે). આહાહા...!

અહીં તો પરમાત્મા કહે છે, ‘સંયમીઓને વાસ્તવિક ચારિત્ર થાય છે.’ જેને પાણીનું એક બિંદુ પણ પ્રાણ જાય તો પણ તેને માટે બનાવેલું લે નહિ. આહાહા...! અને અંતરની આનંદની રમણતામાં એટલી શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિના રસના રસમાં પરની કોઈ દરકાર નથી. પરિષદ આવો, ઉપસર્ગ આવો પણ એની દરકાર નથી. બાપુ! સંયમ કોને કહે? પંચ પરમેષ્ઠી, જેને ગણધર નમસ્કાર કરે. નમો લોએ સવ્વ સાહૂણં. પંચ નમસ્કાર. ગણધર જે શાસ્ત્ર રચે, ત્યારે એમાં આવે કે નહિ? નમો લોએ સવ્વ સાહૂણં. ચાર જ્ઞાનના ધણી, ચૌદ પૂર્વની અંતર્મુહૂર્તમાં રચના કરનારા, એ ગણધર પણ જેને પગે લાગે, એ મુનિપણું કેવું હોય? ભાઈ! આહાહા...!

ભગવાન તીર્થંકર બાદશાહ. ગણધર એમના દિવાન, એ પણ જ્યારે શાસ્ત્ર રચે ત્યારે નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં. નમો લોએ તો... નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી અરિહંતાણં એમ પાઠ છે. નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સિદ્ધાણં, નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી આઈરિયાણં, નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી ઉવજ્ઞાયાણં, નમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહૂણં. એમ ગણધર નમસ્કાર કરે. આહાહા...! જેના ચરણમાં ગણધરના નમસ્કાર પહોંચે, પ્રભુ! એ ચારિત્ર કેવી દશા હોય! આહાહા...!

એ અહીં કહે છે, ‘સંયમીઓને વાસ્તવિક ચારિત્ર થાય છે. તે ચારિત્રની અવિચળ સ્થિતિના હેતુએ...’ સ્વરૂપની અંતર રમણતા, એવું જે ચારિત્ર, એ ‘ચારિત્રની અવિચળ સ્થિતિ...’ ત્યાંથી ચળે નહિ એવી ‘સ્થિતિના હેતુએ પ્રતિક્રમણાદિ નિશ્ચયક્રિયા કહેવામાં આવે છે.’ પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, સમાધિ, ભક્તિ, નિશ્ચય આવશ્યક, એ ક્રિયા કહેવામાં આવે છે. નિશ્ચય ક્રિયા અંદરની ક્રિયાને કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ! સાધારણ માણસ, પંચમઆરા... આહાહા...! અને આવી વાતું. માર્ગ તો એવો છે, ભાઈ! આહાહા...!

‘કુંદકુંદાચાર્ય’ કહે છે, કે ‘તે ચારિત્રની અવિચળ સ્થિતિના હેતુએ...’ આત્માના સમ્યગ્દર્શન અનુભવ સહિત સ્વરૂપમાં રમણતારૂપી ચારિત્ર, એની ‘અવિચળ સ્થિતિના હેતુએ પ્રતિક્રમણાદિ...’ પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન, સમાધિ, ભક્તિ, આવશ્યક એવી ‘નિશ્ચયક્રિયા...’ આહાહા...! સ્વરૂપની રમણતાની નિશ્ચયક્રિયા ‘કહેવામાં આવે છે.’ આ ક્રિયા.

ક્રિયા ત્રણ પ્રકારની છે. એક આ શરીર જડ, માટી આ ક્રિયા જડની છે. નાક, કાન

એ જડની ક્રિયા છે. અંદર દયા, દાનનો ભાવ એ પુણ્ય-રાગની ક્રિયા છે, હિંસા, જૂઠના પરિણામ એ પાપની ક્રિયા છે. અને આ પુણ્ય-પાપથી રહિત સ્વરૂપની રમણતારૂપી નિશ્ચયક્રિયા છે. અરે...રે...! આહાહા...! આવો માર્ગ છે. ફરસદ લઈ, નિવૃત્તિ લઈને એનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. ભાઈ! આવા ટાણા ક્યારે મળશે? મનુષ્યપણા... આહાહા...!

એક ફૂલ, નીમ-નીમ. લીમડાના ફૂલ કહે છે ને? એક ફૂલમાં અસંખ્ય શરીર અને એક શરીરમાં અત્યાર સુધી જેટલા સિદ્ધ થયા તેનાથી અનંતગુણા જીવ. આહાહા...! લીમડો-લીમડો. લીમડાનું પાન છે એ પ્રત્યેક છે. એ એક પાનમાં અસંખ્ય શરીર, અને એક શરીરમાં એક જીવ છે. પણ જે ફૂલ છે, એમાં એક રાય જેટલી કટકી લ્યો, તેમાં અસંખ્ય તો ઔદારિક શરીર છે. એક શરીરમાં અત્યાર સુધી છ માસ અને આઠ સમયમાં છરસો આઠ મુક્તિ પામ્યા. અત્યાર સુધી જે સિદ્ધની સંખ્યા થઈ એનાથી અનંતગુણા જીવ તો એક શરીરમાં છે. આહાહા...! એ દરેક જીવ ભગવાન પરિપૂર્ણ સ્વભાવથી ભરેલા છે. આહાહા...! દ્રવ્ય તો એવું ને એવું છે. પર્યાયમાં અને વિકારની અવસ્થામાં બધો ફેર. નિગોદ અને નારકી, દેવ એ તો બધી પર્યાયની વાત છે. વસ્તુ તો દ્રવ્ય સ્વભાવ. આહાહા...! જ્ઞાન અને આનંદનો કંદ પ્રભુ! એ એક શરીરમાં અનંત જીવ, એક એક જીવનો એવો સ્વભાવ છે. આહાહા...! એ વીતરાગ સિવાય ક્યાંય છે નહિ. પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞે જોયું છે એ કહ્યું છે. એ વાત જિનેશ્વર સિવાય ક્યાંય છે નહિ. કોઈએ માન્યું નથી. આહાહા...! અસંખ્યપ્રદેશ સર્વજ્ઞ સિવાય કોઈએ માન્યા નથી. જીવના અસંખ્યપ્રદેશ છે. આહાહા...! જેમ સોનાની ચેઈન હોય છે ને? ચેઈન. એ ચેઈનની સો-બરસો કડી હોય છે ને? એમ ભગવાનઆત્મામાં અસંખ્યપ્રદેશ કડી એટલે પ્રદેશ, અસંખ્ય પ્રદેશનો ભગવાનઆત્મા છે. અરે...રે...! એ અસંખ્ય પ્રદેશમાં એક એક પ્રદેશમાં અનંત ગુણ પડ્યા છે. આહાહા...!

એ એમ કહે છે, કે પ્રભુ! એકવાર સાંભળ તો ખરો. એ બધાથી તારી ચીજ અંદર ભિન્ન છે. એવી અવિચળ સ્થિતિ. જ્ઞાન અને આનંદ અને ઈશ્વરશક્તિ, એવો અનુભવ થયો. હવે એમાં લીન થવાની ક્રિયા, વીતરાગી ક્રિયા, નિશ્ચયક્રિયા, સત્યક્રિયા, વાસ્તવિક આત્માની શુદ્ધ પરિણતિરૂપી ક્રિયા એ નિશ્ચયક્રિયા કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! એમ .. કહી છે. ‘કુંદકુંદાર્યાય’ છે ને? પણ પંચમઆરાના માણસને, સાધારણ પ્રાણીને... બાપુ! સાધારણ નથી, ભગવાન છે.

મુમુક્ષુ :- ભગવાન થવાની લાયકાત જોઈએ ને?

ઉત્તર :- હા, અરે...! ભગવાન જ છે. સ્વરૂપ તો ભગવાન છે એનું. એ ભગવાન છે તો પર્યાયમાં ભગવાન થવાનો છે. આહાહા...! એ ભગવાનપણું કાંઈ બહારથી આવતું નથી.

લીંડીપીપરનું દષ્ટાંત નહોતું કહ્યું? છોટી પીપર. પીપર છે ને? રંગે કાળી. અવગાહન

આટલું નાનું. પણ અંદર ચરપરાઈ (તીખાશ) અને લીલો રંગ, સોળ આના ચોસઠ પહોરી ભરી છે. ચોસઠ પહોરીને તમે શું કહો છો? ચોસઠ પહોરી ચરપરાઈ, તીખો ભાવ અને લીલો રંગ સોળ આના એટલે ચોસઠ પહોરી ભરી છે. આહાહા..!

એમ આ ભગવાનઆત્મા ક્ષેત્રથી ભલે શરીર પ્રમાણે દેખાય, પણ અંદરમાં સોળ આના પૂર્ણ જ્ઞાન-આનંદ-શાંતિ એવી પૂર્ણ શક્તિથી ભર્યો છે, પ્રભુ! એ શક્તિમાં સ્થિરતા થાય એની વાત અમે કરીશું. આહાહા..! અરે..રે..! આવું સાંભળવા મળે નહિ. અને સાંભળવા મળે તો (કહે), અરે..! આ તો નિશ્ચય વાતું છે એકલી સત્યની. વ્યવહારની વાતું... પણ વ્યવહાર એટલે શું? સાંભળને પ્રભુ! વ્યવહાર તો અભવી પણ અનંત વાર કરે છે. આહાહા..!

અહીં તો આચાર્ય કહે છે, અવિચળ સ્થિતિ આનંદમાં સ્વરૂપમાં રમણતા કરવી. આહાહા..! અતીન્દ્રિય આનંદસ્વભાવ, જેનો સ્વભાવ, જેની હદ નથી, મર્યાદા નથી. એવો બેહદ આનંદ, બેહદ જ્ઞાન, બેહદ ત્રિકાળી શ્રદ્ધા, બેહદ શાંતિ ત્રિકાળી, એવું જે સ્વરૂપ, એમાં સ્થિર થવાની નિશ્ચયક્રિયાની વાત અમે કરશું. આચાર્ય કહે છે કે નિશ્ચયક્રિયા અમે કહીશું. વ્યવહાર ક્રિયાનો નિષેધ છે. આહાહા..! ક્યારે આવી નવરાશ મળે? આહાહા..!

ઉદ્યોગપતિ એમ કહેતા હતા ને? આપણા શાહુજી છે ને? 'શાંતિપ્રસાદ' ૪૦ કરોડ. ઉદ્યોગપતિ. ઉદ્યોગપતિને? ઉદ્યોગ બનાવ્યા, કારખાના બનાવ્યા. કોણ બનાવે? સાંભળને, પ્રભુ! મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ કર્યા છે. પરને બનાવું છું એ તો મિથ્યાત્વભાવ છે. આકરી વાત, ભાઈ! આહાહા..! 'ચીમનભાઈ' શેઠ વૈષ્ણવ 'મુંબઈ' દર્શન કરવા આવ્યા. આવે તો બધા આવે રાજા આવે, કરોડપતિ, અબજપતિ આવે બધા આવે. નામ સાંભળે પુણ્ય દેખાય કે પુણ્યશાળી છે. ૫૦ કરોડ છે. આ 'ચીમનભાઈ' એમાં નોકર હતા. પચાસ કરોડ 'મુંબઈ'માં છે. આવ્યા હતા. વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા હતા. બૈરાને લઈને. બૈરા બધા શ્વેતાંબર જૈન, બૈરા બધા શ્વેતાંબર જૈન અને છોકરાઓ ને આદમી બધા વૈષ્ણવ. અને ૫૦ કરોડ. ધૂળમાં પણ છે નહિ, કીધું.

મુમુક્ષુ :- સગવડવાળી બધી વસ્તુ લઈ શકે.

ઉત્તર :- સગવડ કેની કહેવી? સગવડ તો આત્માના આનંદમાં રમે એ સગવડ છે. બાકી તો બધી અગવડ છે. આવી વાત છે, પ્રભુ! ઝીણી પડે, ભાઈ! અરે..! એણે કોઈ દિ' સાંભળ્યું નથી. અને સત્ય કાને પડે તો એને એમ લાગે કે અરે..! એ તો નિશ્ચય, એ તો નિશ્ચય એમ કરીને કાઢી નાખે. આહાહા..! નિશ્ચય એટલે સત્ય. પરમસત્ય પ્રમાણ નિશ્ચય. એ કહે છે. આચાર્ય કહે છે, નિશ્ચયક્રિયા કહીશ. વ્યવહારક્રિયા કહીશ, એમ કહેતા નથી. આહાહા..!

પંચમઆરાના મુનિ કહે છે, અમે પ્રતિક્રમણ આદિ નિશ્ચયક્રિયા જે અંતરમાં રમણતા, નિર્વિકલ્પ સમાધિ અને શાંતિ થાય છે. આહાહા..! એ નિષ્ક્રિય ક્રિયા રાગની પ્રવૃત્તિની અપેક્ષાએ

નિશ્ચય અને સ્વરૂપમાં પ્રવૃત્તિ અપેક્ષાએ સક્રિય. એ આવ્યું ને? ઈ ક્રિયા કહે છે ને? નિશ્ચયક્રિયા. એ ક્રિયા તો પ્રવૃત્તિ, સ્વરૂપમાં રમણતા એ ક્રિયા છે. રાગની અપેક્ષાએ નિવૃત્તિ છે, પણ સ્વરૂપમાં રમણતાની અપેક્ષાએ સક્રિય-ક્રિયા છે. આહાહા...! એક ગાથામાં કેટલું સમાડ્યું છે!

‘પ્રતિક્રમણાદિ નિશ્ચયક્રિયા કહેવામાં આવે છે. અતીત (-ભૂતકાળના) દોષના પરિહાર અર્થે...’ ગયા કાળના દોષના ત્યાગને માટે ‘પ્રાયશ્ચિત કરવામાં આવે છે...’ પ્રાયશ્ચિત. એ નિશ્ચય. આહાહા...! ‘તે પ્રતિક્રમણ છે.’ તેને પ્રતિક્રમણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! પૂર્વે જેટલા પુણ્ય અને પાપ આદિ મિથ્યાભ્રાંતિ આદિ જે દોષ કર્યા, એ બધાનું પ્રતિક્રમણ કરવું, એનાથી હટીને સ્વરૂપમાં રમવું... આહાહા...! એ પ્રતિક્રમણની નિશ્ચયક્રિયા કહેવામાં આવે છે. ભગવાન ‘કુંદકુંદાર્ય’નો પોકાર છે. સભાની વચ્ચે આવીને કહ્યું છે. આહાહા...! સમાજ સમતોલ રહેશે કે કેમ એની દરકાર એને નથી. આ સમાજ માનશે કે નહિ એની દરકાર નથી. નાગા બાદશાહથી આઘા. વસ્તુ આ છે.

નિશ્ચયક્રિયા અમે કહીશું. એ પુણ્ય અને પાપ આદિ દોષ, એનો અભાવ કરવો એ પ્રતિક્રમણ પ્રાયશ્ચિત છે. શુભ-અશુભભાવ, એનાથી રહિત પોતામાં લીનતા કરવી એ પ્રાયશ્ચિત અને એ પ્રતિક્રમણ છે. આહાહા...! આવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- અમે કરીએ એ વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ કહેવાય?

ઉત્તર :- ક્યાં વ્યવહાર? નિશ્ચય વિના વ્યવહાર કેવા? આકરી વાત છે, પ્રભુ! વીતરાગમાર્ગ પરમેશ્વર ભરતક્ષેત્રમાં પરમાત્માના વિરહ પડ્યા. પરમાત્મા રહી ગયા ત્યાં. આહાહા...! અહીંયા કેવળજ્ઞાન થતું નથી. કેવળજ્ઞાનીના વિરહ પડ્યા, પ્રભુ! આ વાત પાછળ રહી ગઈ. ‘કુંદકુંદાર્ય’ આહાહા...! અવધિજ્ઞાની, મન:પર્યયજ્ઞાની કોઈ રહ્યા નહિ. છતાં હું તો સત્યક્રિયા કહીશ. આહાહા...! અંતરની અવિચળ સ્થિતિ આત્માને સમ્યગ્દર્શન સહિત, સ્થિરતા કરવા હું નિશ્ચયક્રિયા કહીશ. આહાહા...! પ્રભુ! પણ આ સમાજ તોલના કરશે કે નહિ? સમાજ માનશે કે નહિ? સમાજ સમાજને ઘરે રહે. માર્ગ આ છે. આહાહા...! નગ્ન મુનિ છે, વીતરાગી છે. જગતની કાંઈ પડી નથી. આપણે કહેવાય છે ને નાગા બાદશાહથી આઘા. બાદશાહને ન ગણે એ નાગા. અંદરથી નાગા અને બહારથી નાગા. અંદરથી રાગરહિત અને બહારથી વસ્ત્રરહિત. આહાહા...! એ મુનિરાજ કેવળજ્ઞાની પરમાત્માની વાત અવિચળ સ્થિતિએ રહેવા માટે (કહીશ). આહાહા...! નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ અને નિશ્ચય પ્રાયશ્ચિત, નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન, પરચ્યાણ, એ ક્રિયા હું કહીશ. એ નિશ્ચયક્રિયા હું કહીશ એમ કહે છે. છે? આહાહા...!

‘આદિ’ શબ્દથી પ્રત્યાખ્યાનાદિનો સંભવ કહેવામાં આવે છે...’ પરચ્યાણ પણ નિશ્ચય શું છે, નિશ્ચયક્રિયા પરચ્યાણ શું છે એ કહીશ. નિશ્ચય ભક્તિ શું છે? ભગવાનની ભક્તિ નહિ. ભગવાનની ભક્તિ તો રાગ છે. આહાહા...! આગળ આવશે. નિશ્ચયભક્તિ કહીશ,

નિશ્ચય સમાધિ કહીશ, નિશ્ચય પ્રતિક્રમણ કહીશ, નિશ્ચય પ્રાયશ્ચિત કહીશ, નિશ્ચય પરચખાણ કહીશ, નિશ્ચય સંવર અને આલોચના કહીશ. આહાહા..! પ્રભુ પંચમઆરાના માણસ છે ને? સાધારણ પ્રાણીને. એ સાધારણ નથી, ભાઈ! અનંતગુણથી ઓપતો-શોભતો પ્રભુ છે. માથે નહોતું આવ્યું? પંચરત્નોથી શોભિત. એના ભાવથી, હોં! આહાહા..!

ભગવાન તો માર્ગજ્ઞાસ્થાનથી ભિન્ન, જીવસ્થાનથી ભિન્ન, ગુણસ્થાનથી ભિન્ન, ચૌદ ગુણસ્થાનથી ભિન્ન. આહાહા..! એવા જે પંચરત્ન. આહાહા..! અખંડાનંદ પ્રભુ અભેદ, જેમાં માર્ગજ્ઞાસ્થાન જ્ઞાનની પર્યાય, મત્તિ, શ્રુત, અવધિ આદિ ભેદ, રંગ, રાગ અને ભેદથી ભિન્ન વાત કરીશ. રંગ શબ્દે જડાદિ પદાર્થ, રાગ શબ્દે ભાવકર્મ વિકારી, ભેદ શબ્દે ગુણસ્થાન આદિના ભેદ અને પ્રકાર. એ રંગ, રાગ અને ભેદથી (ભિન્ન) અભેદ વાત કરીશ. આહાહા..! અમૃત રેડ્યા છે. આહાહા..! ભગવાન સંતોએ, દિગંબર મુનિઓએ અમૃત રેડ્યા છે. ક્યાંય એ વાત છે નહિ. મુનિ સિવાય આ વાત ક્યાંય નથી. આહાહા..!

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના પામ્યો દુઃખ અનંત,

સમજાવ્યું તે પદ નમું શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત.

હે ગુણવંતા રે જ્ઞાની, અમૃત વરસ્યા રે પંચમ કાળમાં.

‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ના કથનોએ અમૃત વરસાવ્યા છે. દિગંબર સંતોએ તો વનમાં રહીને સિદ્ધ સાથે વાતું કરતા અમૃત વરસાવ્યા છે! આહાહા..! આવી વાતું છે. કહો, ‘દિવાકરભાઈ’! તમારા ઓલા છોકરા ... એના ભત્રીજાના .. શું કહેવાય એ? ...

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ધૂળ. ધૂળમાં કાંઈ છે નહિ. આહાહા..!

શરીરમાં નિર્ધનપણું, શરીરમાં રોગ હો, વૃદ્ધા અવસ્થા આવે, નિર્ધનતા આવે, ખોરાક માટે પાંચ-પચ્ચીસ રૂપિયા પણ મળતા ન હોય પણ જેને આત્મજ્ઞાન છે એ તો મહાપ્રભુ ભગવાન છે, મહારત્નનો ધણી છે. આહાહા..! આવી વાત છે. એક એક શ્લોકમાં રત્ન ભર્યા છે. મુનિરાજે, દિગંબર સંતોએ તો ગજબ કામ કર્યા છે. કેવળજ્ઞાનના કેડાયતો અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાન લેવાના છે. એક-બે ભવે કેવળજ્ઞાન લઈને મોક્ષ પધારવાના છે. આહાહા..! અત્યારે તો વૈમાનિકમાં છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’, ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’, ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ અત્યારે તો વૈમાનિકમાં છે. આહાહા..! પંચમઆરામાં એટલે પુરુષાર્થ નથી કે કેવળજ્ઞાન થાય, તેનો અભાવ છે. પણ અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાન લેશે એમ કેવળજ્ઞાનની ઝંખના કરે છે. આહાહા..! ત્યાંથી મનુષ્યપણું પામીને કેવળજ્ઞાન લઈને મોક્ષમાં ચાલ્યા જશે. આહાહા..! એવી સ્થિતિ એની છે. એ મુનિરાજ એમ કહે છે, હું નિશ્ચયક્રિયા કહીશ. અર્થાત્ પ્રતિક્રમણ આદિ. જે આદિ શબ્દ છે તે પ્રત્યાખ્યાન આદિનો પણ સમાવેશ કરવા માટે છે. પરચખાણના ને એ બધાના અધિકાર ઘણા છે.

‘એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં ૧૩૧માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’

ભેદવિજ્ઞાનતઃ સિદ્ધાઃ સિદ્ધા યે કિલ કેચન ।

અસ્યૈવાભાવતો વદ્ધા વદ્ધા યે કિલ કેચન ॥

આહાહા..! ભગવાન ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’નો પોકાર છે, કે ભેદજ્ઞાન સિદ્ધા. છે? ‘જે કોઈ સિદ્ધ થયા છે તે ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે;...’ છે? શ્લોક છે કે નહિ? આહાહા..! અત્યાર સુધી જે પરમાત્મા નમો સિદ્ધાણં જે સિદ્ધ થયા, છ મહિના અને આઠ સમયમાં ૬૦૮ સિદ્ધ થાય છે. અત્યારે અહીંથી નથી થતા, મહાવિદેહમાંથી થાય છે. મહાવિદેહમાંથી છ મહિના અને આઠ સમયમાં ૬૦૮ મુક્તિ પામે છે. આહાહા..! એ બધા સિદ્ધ થયા, ભેદવિજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા. આહાહા..!

એ રાગના વિકલ્પથી ભિન્ન પાડીને, પોતાના નિર્વિકલ્પ અનુભવમાં આવી, ભેદજ્ઞાનથી પરમાત્મા થયા છે. જે રાગની ક્રિયા છે, એનાથી તો નહિ, કેમ કે એનાથી તો ભેદ કરવો છે. આહાહા..! તો વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય છે એ વાત રહી નહિ. આ તો પ્રતિપક્ષ આવી ગયો. આહાહા..! આમાં આવી ગયું પહેલા. શરૂઆતમાં આપણે આવી ગયું છે ને? પડિક્કમણાનો અધિકાર ચાલે છે. ઓલામાં આવી ગયું છે.

‘સકળ વ્યવહારિક ચારિત્રથી અને એના ફળની પ્રાપ્તિથી પ્રતિપક્ષ એવું જે શુદ્ધ-નિશ્ચયનયાત્મક પરમચારિત્ર તેનું પ્રતિપાદન કરનારો પરમાર્થ-પ્રતિક્રમણ અધિકાર કહેવામાં આવે છે.’ પહેલી ગાથા છે શરૂઆતની. આહાહા..! અરે..! બહુ આકરું પડે. શું થાય? માણસને નિવૃત્તિ ન મળે અને એકાદ કલાક સાંભળવા જાય ત્યાં એવું સાંભળે, આ વ્રત કરો, અપવાસ કરો, ભક્તિ કરો, જાત્રા કરો. અરે..રે..! અહીં તો કહે છે, કે નિશ્ચય ક્રિયા અમે કહીશું. કેમ કે ભેદવિજ્ઞાનથી અત્યાર સુધી અનંત સિદ્ધ થયા છે. કોઈ રાગથી સિદ્ધ થયા છે એવી વાત જૈનદર્શનમાં નથી.

‘ભેદજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે; જે કોઈ બંધાયા છે તે તેના જ (ભેદવિજ્ઞાનના જ) અભાવથી બંધાયા છે.’ રાગનો ભેદ કર્યો નહિ તો બંધાયો છે. આહાહા..! શ્લોક ઘણો ઊંચો છે. ‘સંવર અધિકાર’માં છે. અત્યાર સુધી જેટલા સિદ્ધ થયા એ બધા રાગથી ભિન્ન થઈને ભેદજ્ઞાનથી સિદ્ધ થયા છે. અને જે કોઈ અત્યાર સુધી બંધનમાં પડ્યા છે, એ ભેદજ્ઞાનના અભાવથી બંધનમાં પડ્યા છે. રાગ મારી ચીજ છે, રાગથી મને લાભ થશે. એવા ભેદજ્ઞાનના અભાવથી બંધનમાં આવ્યા છે. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)